הִלְכוֹת בִּרְכַּת הַמָּזוֹן סִימָן קפז קפח

(הָגָה: וְדִבְרֵי הָרֹא"ש הֵם עִקָּר): **ג** (ו) [ד]**אִם לֹא הִזְכִּיר** (ז) **בִּבְרָכַת הָאָרֶץ * בְּרִית** (ג) **וְתוֹרָה, אֲפִלּוּ אִם לֹא חִסֵּר אֶלָּא אֶחָד מֵהֶם** (ח) * **מַחֲזִירִין אוֹתוֹ.** הַגָּהָה: (ג) [ג] וְנָשִׁים וַעֲבָדִים לֹא יֹאמְרוּ בְּרִית וְתוֹרָה, (ט) דְּנָשִׁים לָאו בְּנֵי בְּרִית נִינְהוּ, וַעֲבָדִים לָאו בְּנֵי תּוֹרָה נִינְהוּ (כל בו (סי' נט)): **ד** [ה]**אִם לֹא הִזְכִּיר** (י) **בְּבוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם מַלְכוּת בֵּית דָּוִד, מַחֲזִירִין אוֹתוֹ.** הַגָּהָה: וְאוֹמְרִים עַל הַנִּסִּים בַּחֲנֻכָּה וּבְפוּרִים קֹדֶם וְעַל הַכֹּל וְכוּ', וְאִם לֹא אָמְרוּ אֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ (טור), וְעַיֵּן לְקַמָּן תרפ"ב (ס"ק). וּמִכָּל מָקוֹם יוּכַל לְאָמְרוֹ בְּתוֹךְ שְׁאָר הָרַחֲמָן, [*] וְיֹאמַר הָרַחֲמָן הוּא יַעֲשֶׂה לָנוּ נִסִּים כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה בְּיָמִים הָהֵם וְכוּ', וְהָכִי נָהוּג (כל בו (שם)):

ד שָׁם מ"ט (ע"א).
ה שָׁם בְּגְמָרָא.

קפח נֵסַח בְּרָכָה שְׁלִישִׁית, וְדִינֵי בִּרְכַּת הַמָּזוֹן בְּשַׁבָּת, וְהַטּוֹעֶה בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן. וּבוֹ י' סְעִיפִים:

א [א]**אַחַר שֶׁחָתַם בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם יַעֲנֶה אָמֵן אַחַר בִּרְכַּת עַצְמוֹ** (א) **מִפְּנֵי שֶׁהִיא סִיּוּם הַבְּרָכוֹת דְּאוֹרַיְיתָא, דְּהַטּוֹב וְהַמֵּטִיב אֵינָהּ דְּאוֹרַיְיתָא:** **ב** [ב]**אָמֵן זֶה יֹאמְרֶנּוּ בְּלַחַשׁ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַרְגִּישׁוּ שֶׁבִּרְכַּת הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב אֵינָהּ דְּאוֹרַיְיתָא וְיִזָּלְזְלוּ בָּהּ.** הַגָּהָה: (ב) וְנִרְאֶה דְּדַוְקָא כְּשֶׁמְּבָרֵךְ לְבַדּוֹ וְאֵין עוֹנִין אָמֵן אַחַר שְׁאָר בְּרָכוֹת, אֲבָל כְּשֶׁמְּזַמְּנִין עוֹנִין עָלָיו כִּשְׁאָר אָמֵן שֶׁעוֹנִין עַל בְּרָכוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת, וְאַף עַל גַּב דְּהַמְבָרֵךְ עוֹנֶה גַּם כֵּן מִכָּל מָקוֹם אֵינוֹ נִכָּר כָּל כָּךְ הוֹאִיל וְאַחֵרִים עוֹנִין גַּם כֵּן עִמּוֹ, וְכֵן הַמִּנְהָג בִּמְדִינוֹת אֵלּוּ לְאָמְרוֹ בְּקוֹל רָם אֲפִלּוּ הַמְבָרֵךְ עַצְמוֹ כְּשֶׁמְּזַמְּנִים, וְאוּלַי הוּא מַהֲאי טַעְמָא:

א בְּרָכוֹת מ"ה (ע"ב).
ב שָׁם בְּגְמָרָא קָרֵב אַשׁ.

שַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה

ג [ג] וְנָשִׁים. עַיֵּן בְּאֵר הַיֵּטֵב. וּבְאֵלִיָּה רַבָּה (סק"י) הִקְשָׁה הֵרַבָּה עַל זֶה, וְעַיֵּן בְּבִרְכֵּי יוֹסֵף (סק"ג) וּבְמַחֲזִיק בְּרָכָה (סק"א) הֵבִיאוּ מִשָּׁם הַמְּאִירִי (מח: ד"ה כל) דְּאַף הַנָּשִׁים אוֹמְרוֹת בְּרִית וְתוֹרָה מִידֵי דְּהָוֵי אִבְּרָכַת הָאָרֶץ כו' עַיֵּן שָׁם: **ד [בהג"ה] וְיֹאמַר הָרַחֲמָן הוּא כו'.** וְעַיֵּן מַה שֶּׁכָּתַב אֲדוֹנִי אָבִי זְקֵנִי בְּכִבּוֹד שׁוּר (שבת כא:) דְּאַף עַל גַּב דְּמוּכָח בְּבִרְכוֹת (ס.) שֶׁאֵין לְהִתְפַּלֵּל שֶׁיֵּעָשֶׂה לוֹ נֵס, מִכָּל מָקוֹם כֵּיוָן שֶׁאוֹמֵר יַעֲשֶׂה לָנוּ לְשׁוֹן רַבִּים שֶׁפִּיר דָּמֵי, וְלָכֵן בַּפֶּה שֶׁאַחַר נְשִׁיאַת כַּפַּיִם לֹא יֹאמַר וְיַעֲשֶׂה לִי נִסִּים רַק וְיַעֲשֶׂה לָנוּ. וְגַם יֵשׁ לְחַלֵּק דִּכְגוֹן הַהִיא דְּמִלְתָּמָת חַשְׁמוֹנַאי שֶׁהַנִּסִּים הָיוּ דָּרְכָּן טֶבַע הָעוֹלָם לֹא הָיָה תְּפִלַּת שָׁוְא, אֲבָל צָרִיךְ לְהַזְהֵר מִלְּהִתְפַּלֵּל שֶׁיֵּעָשֶׂה לוֹ נֵס הַיּוֹצֵא מִדֶּרֶךְ טֶבַע הָעוֹלָם, וְאֵין רְאָיָה מֵעוּבְדָא (תענית כה.) דְּרַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא דְּרַב גּוּבְרֵיהּ וְעַל דֶּרֶךְ (איוב כב כח) 'וְתִגְזַר אֹמֶר וְיָקָם' עַיֵּן שָׁם:

בְּאֵר הַיֵּטֵב

ג (ג) וְתוֹרָה. אִם לֹא אָמַר בָּהּ הוֹרָאָה תְּחִלָּה וְסוֹף מַחֲזִירִין אוֹתוֹ: (ג) **וְנָשִׁים.** וְעַכְשָׁו אוֹמְרִים הַנָּשִׁים. עַיֵּן מָגֵן אַבְרָהָם (סק"ג):

בְּאוּר הֲלָכָה

וַדַּאי מִדְּאוֹרַיְיתָא, עַיֵּן בְּבַעַל הֲלָכוֹת גְּדוֹלוֹת (הלכות ברכות פ"ג) שֶׁהִשְׁמִיט כָּל הַסּוּגְיָא וְלֹא הָעֱתִיק אֶלָּא מַה דְּקָאָמַר בְּרֹאשׁ הַסּוּגְיָא פְּשִׁיטָא קָא מַשְׁמַע לָן עַיֵּן שָׁם, אֲלָמָּא דְּסִבְירָא לֵיהּ דְּהוּא דְּאוֹרַיְיתָא, וְכֵן מוּכָח בְּרִי"ף (יב.) עַיֵּן שָׁם הֵיטֵב וּכְמוֹ שֶׁהֵעִיר כְּבָר הָרַמְבַּ"ן בְּמִלְחֲמוֹת (ד"ה אמר) וְכֵן הוּא דַּעַת רַב הָאִי גְּאוֹן מוּבָא שָׁם בְּמִלְחֲמוֹת, וְכֵן הֵבִיא שָׁם מִשָּׁם יֵשׁ גְּאוֹנִים עַיֵּן שָׁם, וְכֵן הִסְכִּים שָׁם הָרַמְבַּ"ן בְּצַעְמוֹ וְכֵן הוּא דַּעַת הָרַאֲבַ"ד (בתשובה סי' יב) וְהִסְכִּים גַּם כֵּן הָרַשְׁבָּ"א (ד"ה אלא) לָזֶה, וְכֵן הוּא דַּעַת הָרִיטְבָּ"א [הַמְכַוָּנָה לְהָרַשְׁבָּ"א] סָכָה ל"ח (ע"א ד"ה גמרא) וְכֵן הוּא גַּם כֵּן דַּעַת הָרַ"ן (יט. ד"ה גמ') שָׁם, וְעַל כֵּן **נִרְאֶה לַעֲנִיוּת דַּעְתִּי דְּהַסּוֹמֵךְ עַל דַּעַת הַשַּׁעַר אֶפְרַיִם** (סי' יא) **וּשְׁאָרֵי אַחֲרוֹנִים הַמַּצְרִיכִין לְהָאֲשָׁה לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ לֹא הִפְסִיד,** דְּכָלְאוֹ הָכִי דַּעַת הָרִאשׁוֹנִים הַנַּ"ל דְּחַיְכַת בְּנַדַּאי מִדְּאוֹרַיְיתָא:

ג * בְּרִית וְתוֹרָה, אֲפִלּוּ לֹא חִסֵּר וְכוּ'. אֵיתָא בַּשַּׁ"ס (סט.) **צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר בָּהּ הוֹרָאָה תְּחִלָּה וְסוֹף, וְהַפּוֹתֵחַ לֹא יִפְתּוֹחַ מֵאַחַת, וְכָל הַפּוֹתֵחַ מֵאַחַת [פָּרוּשׁ שֶׁלֹּא אָמַר כְּלוּם,** כֵּן אֵיתָא בְּרֹאשׁ (פ"ז סי' כב)] **הֲרֵי זֶה מְגֻנֶּה וְכוּ',** וְכָל שֶׁאֵינוֹ אוֹמֵר בְּרִית וְתוֹרָה בִּבְרָכַת הָאָרֶץ וּמַלְכוּת בֵּית דָּוִד בִּבְוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ. **וּמִשְּׁמַע** מִלְּשׁוֹן זֶה בְּפִשִׁיטוּת דְּבָרֶיהָ שֶׁלֹּא אָמַר הוֹרָאָה, **נִהְיֶה דַּעֲבַד שֶׁלֹּא כְּהָגֵן וְהָוְיָא מְגֻנֶּה מִכָּל מָקוֹם יָצָא בְּדִיעֲבַד יְדֵי חוֹבָתוֹ,** וְכֵן כָּתַב בְּסֵפֶר מַעֲשֶׂה רוֹקֵחַ (פ"כ ה"ג) וּבְשֻׁלְחָן עָרוּךְ הַגְּרִ"ז (ס"ד). וְדִבְרֵי הַפֹּגֵן אַבְרָהָם (סק"כ) שֶׁכָּתַב בְּהִפּוּךְ מִזֶּה דְּבָרָיו צָרִיךְ עִיּוּן, וְאַף שֶׁנִּסְתַּיֵּעַ מִלְּשׁוֹן הַשּׁוּר שֶׁכָּתַב שֶׁאִם לֹא הִזְכִּיר מַה שֶּׁחִיְּבוּ חֲכָמִים לְהַזְכִּיר לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ, עַל כָּרְחֲךָ דְּהוּא קַאֵי רַק אַאֶרֶץ חֶמְדָּה טוֹבָה וּרְחָבָה וְעַל בְּרִית וְתוֹרָה שֶׁכָּתַב בְּתַחִלַּת הָעִנְיָן:

* **מַחֲזִירִין אוֹתוֹ. עַיֵּן בְּחַיֵּי אָדָם** (ח"א כלל מז סי"ד) **שֶׁכָּתַב דְּאִם מִסְתַּפֵּק לוֹ אִם אָמַר בְּרִית וְתוֹרָה צָרִיךְ לַחֲזֹר,** וְעַיֵּן שָׁם בִּנְשָׁמַת אָדָם (אות ג) טַעֲמוֹ דִּזְכִירַת בְּרִית וְתוֹרָה בִּבְרָכַת הַמָּזוֹן הוּא דְּאוֹרַיְיתָא, מִדּוֹסְפוֹת בְּרָכוֹת כ' עַמּוּד ב' (ד"ה נשים) עַיֵּן שָׁם. **וְלֹא בְּרִירָא דָּבָר זֶה, דִּיֵּשׁ עוֹד רִאשׁוֹנִים שֶׁפּוֹטְרִים דְּהוּא דְּרַבָּנָן,** עַיֵּן בְּחִדּוּשֵׁי רַבֵּנוּ אַהֲרֹן הַלֵּוִי הַנִּדְפָּס מֻחְדָּשׁ עַל הָרִי"ף דִּבְרָכוֹת (פקדת הלוים מט.) שֶׁכָּתַב דִּבְרִית וְתוֹרָה בִּבְרָכַת הָאָרֶץ וּמַלְכוּת בֵּית דָּוִד בִּבְוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם הֵם דְּרַבָּנָן, וְכֵן כָּתַב בְּשִׁיטָה מְקֻבֶּצֶת (ד"ה והמילה) שָׁם, גַּם מִלְּשׁוֹן הַבַּיִת יוֹסֵף (ד"ה ומ"ש רבינו תרואה) מוּכָח דְּהוּא סְבִירָא לֵיהּ דְּהַזְכָּרָה הוּא מִדְּרַבָּנָן [וְעַיֵּן בִּפְרִי מְגַדִּים (א"א סק"ג)], **וְאִם כֵּן כְּשִׁנְסְתַּפֵּק לוֹ אֵין צָרִיךְ לַחֲזֹר. וְדַע עוֹד דִּלְדִידָן שַׁנְּפָה בִּרְכַּת הַמָּזוֹן שְׁגוּרָה בְּפִי הַכֹּל אֵין שִׂכְיַח דָּבָר זֶה כְּלָל, דְּאִם סָפֵק לוֹ אִם אָמַר תְּלִינַן בְּנַדַּאי דְּסִרְכֵיהּ נָקִיט וְאָתֵי, וְכִדְאֵיתָא לְעֵיל בְּסִימָן ס"ד סָעִיף ד':**

מִשְׁנָה בְּרוּרָה

בָּהּ בְּרִית וְתוֹרָה הַיְנוּ הָעִנְיָן שֶׁל בְּרִית וְתוֹרָה כְּמוֹ שֶׁאָנוּ אוֹמְרִים עַל בְּרִיתְךָ וְכוּ', לֹא תֵּבוֹת מַמָּשׁ: **ג (ו) אִם לֹא הִזְכִּיר וְכוּ'.** וְהָא דְּלֹא הִזְכִּיר הַמְחַבֵּר אִם לֹא אָמַר 'אֶרֶץ חֶמְדָּה טוֹבָה וּרְחָבָה' דְּמַחֲזִירִין אוֹתוֹ כִּדְאֵיתָא בְּשַׁ"ס (מח:), דְּהָא מִלְּתָא דְּפִשִׁיטָא הִיא דְּהָיְה עִקַּר בִּרְכַּת הָאָרֶץ, אֶלָּא אֲפִלּוּ לְעִנְיַן בְּרִית וְתוֹרָה נַמִּי מַחֲזִירִין אוֹתוֹ [אֲלִיָּה רַבָּה (סק"ה)]: **(ז) בְּבִרְכַּת הָאָרֶץ וְכוּ'.** שֶׁעַל יְדֵי בְּרִית נִתְּנָה הָאָרֶץ לְאַבְרָהָם בְּפָרָשַׁת מִילָה שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יז ח) 'וְנָתַתִּי לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֵת אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ' וְגוֹ', וּבִזְכוּת הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת יָרְשׁוּ אֶת הָאָרֶץ שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ח א) 'לְמַעַן תִּחְיוּן וּרְבִיתֶם וּבָאתֶם וִירִשְׁתֶּם אֶת הָאָרֶץ' וְגוֹ', וְאוֹמֵר (תהלים קה מד-מה) 'וַיִּתֵּן לָהֶם אַרְצוֹת גּוֹיִם וְגוֹ' בַּעֲבוּר יִשְׁמְרוּ חֻקָּיו וְתוֹרֹתָיו' וְגוֹ': **(ח) מַחֲזִירִין אוֹתוֹ.** הַיְנוּ (פ) לְרֹאשׁ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, דִּכְווֹתְהוּ שֶׁלֹּשׁ בְּרָכוֹת רִאשׁוֹנוֹת חֲשׁוּבוֹת כְּאַחַת, כֵּן כָּתַב מָגֵן אַבְרָהָם לְקַמָּן בְּסִימָן קפ"ח סָעִיף קָטָן ח', וְעַיֵּן בְּמַה שֶׁכָּתַבְנוּ שָׁם (בי"ח ל' ד"ה לראש) בָּזֶה בְּשֵׁם שְׁאָר אַחֲרוֹנִים: **(ט) דְּנָשִׁים לָאו וְכוּ'.** בָּאֶמֶת לָאו בְּנֵי תּוֹרָה נִינְהוּ גַּם כֵּן, וְהָא דְּחַלְּקִינְהוּ לִשְׁתַּיִם מִשּׁוּם דַּעֲבָדִים אִיתַּנְהוּ בִּבְרִית. וּמִכָּל מָקוֹם בְּיָמֵינוּ נָהֲגוּ הַנָּשִׁים לוֹמַר גַּם כֵּן עַל בְּרִיתְךָ שֶׁחָתַמְתָּ בִּבְשָׂרֵנוּ וְעַל תּוֹרָתְךָ שֶׁלִּמַּדְתָּנוּ וְכוּ', וְהַכַּוָּנָה עַל בְּרִית הַזְּכָרִים שֶׁחָתַמְתָּ בִּבְשָׂרֵנוּ, וְכֵן תּוֹרָתְךָ שֶׁלִּמַּדְתָּנוּ עַל לִמּוּד הַזְּכָרִים שֶׁבִּזְכוּת הַתּוֹרָה וְהַבְּרִית נָחֲלוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הָאָרֶץ, וְעוֹד שֶׁגַּם הַנָּשִׁים צְרִיכוֹת לִלְמֹד מִצְוֹת שֶׁלָּהֶן לַיֵּדַע הֵיאַךְ לַעֲשׂוֹתָן, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּסִימָן מ"ז (סי"ד ובי"ח ל' ד"ה נשים): **ד (י) בְּבוֹנֵה וְכוּ'.** מִפְּנֵי שֶׁעַל יְדֵי דָּוִד נִתְקַדְּשָׁה יְרוּשָׁלַיִם, וְגַם שָׁאֵין נֶחָמָה גְּמוּרָה אֶלָּא בַּחֲזָרַת מַלְכוּת בֵּית דָּוִד לִמְקוֹמָהּ:

א (א) מִפְּנֵי שֶׁהִיא סִיּוּם וְכוּ'. עַיֵּן לְקַמָּן בְּסִימָן רט"ו (ס"א):
ב (ב) וְנִרְאֶה דְּדַוְקָא וְכוּ'. וְיֵשׁ מְיַשְּׁבִין (ט) הַמִּנְהָג מִטַּעַם אַחֵר, שֶׁלֹּא חָשְׁשׁוּ לְזִלְזוּל בְּרָכָה רְבִיעִית אֶלָּא בִּימֵיהֶם שֶׁהָיוּ הַפּוֹעֲלִים הוֹלְכִים לִמְלַאכְתָּם כְּשֶׁשּׁוֹמְעִים אָמֵן שֶׁאַחַר בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם (שֶׁלֹּא חִיְּבוּם חֲכָמִים בִּבְרָכָה רְבִיעִית מִפְּנֵי בְּטוּל מְלַאכְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת), לְכָךְ הָיָה צָרִיךְ לַעֲנוֹת אָמֵן בְּלַחַשׁ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁמְעוּ הַפּוֹעֲלִים וְיֵכִירוּ

שַׁעַר הַצִּיּוּן

ג (ס) נִרְאֶה לִי דְּהַיְינוּ דַּוְקָא כְּשֶׁנִּזְכַּר אַחַר שֶׁהִתְחִיל רַחֵם נָא, דְּלֹא עָדִיף מֵהַזְכָּרַת יַעֲלֶה וְיָבוֹא בִּבְרָכַת רְצֵה כְּשֶׁשָּׁכַח דְּיָכוֹל לוֹמַר קֹדֶם שֶׁהִתְחִיל תִּבֶּת מוּדִים, וְהָכִי נַמִּי יַזְכִּיר בְּרִית וְתוֹרָה קֹדֶם רַחֵם נָא, אֲבָל בְּאֶמֶת זֶה הַדִּין דְּיַעֲלֶה וְיָבוֹא גוֹפָא גַּם כֵּן לֹא בְּרִירָא כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ לְעֵיל בְּסִימָן קי"ד בְּבֵאוּר הֲלָכָה (ד"ה בלא) עַיֵּן שָׁם וְצָרִיךְ עִיּוּן:

ב (ס) דַּרְכֵי מֹשֶׁה (אות ב) בְּשֵׁם הָרִאשׁוֹן וּבֵ"ח (סי"ג) וְכֵן כָּתַב הַגְּרַ"ז (ס"ב):

Mishna Brura Menukad © Copyright Oz Vehadar - עוז והדר
Sacred Text - If printed do not throw away, requires genizah

הִלְכוֹת בִּרְכַּת הַמָּזוֹן סִימָן קפח

ג [ג] צָרִיךְ לְהַזְכִּיר בִּבְרָכָה שְׁלִישִׁית מַלְכוּת בֵּית דָּוִד, וְאֵין לְהַזְכִּיר בָּהּ (ג) שׁוּם מַלְכוּת אַחֵר, (ד) [ד]וְהָאוֹמֵר וּמַלְכוּתְךָ וּמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ טוֹעֶה, שֶׁאֵין לְהַשְׁוּוֹת מַלְכוּתָא דְּאַרְעָא עִם מַלְכוּתָא דִּשְׁמַיָּא. וְכֵן אֵין לוֹמַר בָּהּ (ה) אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ. הַגָּהּ: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאַף כְּשֶׁאוֹמֵר יַעֲלֶה וְיָבֹא לֹא יְסַיֵּם מָלֵךְ חַנּוּן וְרַחוּם, אֶלָּא יַדְלֵג מִלַּת מָלֵךְ (אבודרהם), וְסָבְרָא נְכוֹנָה הִיא (ו) אֲבָל לֹא רָאִיתִי (ז) נוֹהֲגִין כֵּן: ד [ד]נַּשֵּׂא בְּרָכָה זוֹ פּוֹתֵחַ בָּהּ רַחֵם ה' אֱלֹהֵינוּ (ז) אוֹ נַחֲמֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ, (ח) וְחוֹתֵם בָּהּ בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם אוֹ מְנַחֵם צִיּוֹן בְּבִנְיַן יְרוּשָׁלַיִם. (ט) וְאֵין לְשַׁנּוֹת הַנֻּסָּח מִשַּׁבָּת לְחֹל דְּבֵין בְּשַׁבָּת בֵּין בְּחֹל אוֹמֵר (י) נַסְּחָא אַחַת. הַגָּהּ: [*] וְיֵשׁ אוֹמְרִים (יא) דְּאוֹמְרִים בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם, וְכֵן נוֹהֲגִין (מרדכי סוף ברכות (סי' רז)): ה [ה]בְּשַׁבָּת (יב) אוֹמֵר בָּהּ רְצֵה וְהַחֲלִיצֵנוּ, וּבְרֹאשׁ חֹדֶשׁ וְיוֹם טוֹב וְחֹלוֹ שֶׁל מוֹעֵד אוֹמֵר יַעֲלֶה וְיָבֹא. וְאִם חָל אֶחָד מֵהֶם בְּשַׁבָּת, אוֹמֵר רְצֵה וְהַחֲלִיצֵנוּ (יג) וְאַחַר כָּךְ יַעֲלֶה וְיָבֹא, וְאֵינוֹ מַזְכִּיר שֶׁל שַׁבָּת (יד) בְּיַעֲלֶה וְיָבֹא, וְלֹא שֶׁל יוֹם טוֹב וְחֹלוֹ שֶׁל מוֹעֵד וְרֹאשׁ חֹדֶשׁ (טו) בְּרְצֵה וְהַחֲלִיצֵנוּ: ו [ו]טָעָה (טז) וְלֹא הִזְכִּיר שֶׁל שַׁבָּת, (יז) * אוֹמֵר בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם * שֶׁנָּתַן שַׁבָּתוֹת (ג) לְמְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה לְאוֹת וְלִבְרִית, בָּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת.

ג [ג] צריך להזכיר בברכה שלישית מלכות בית דוד, ואין להזכיר בה (ג) שום מלכות אחר, (ד) [ד]והאומר ומלכותך ומלכות בית דוד משיחך טועה, שאין להשוות מלכותא דארעא עם מלכותא דשמיא. וכן אין לומר בה (ה) אבינו מלכנו. הגה: ויש אומרים דאף כשאומר יעלה ויבא לא יסיים מלך חנון ורחום, אלא ידלג מלת מלך (אבודרהם), וסברא נכונה היא (ו) אבל לא ראיתי (ז) נוהגין כן: ד [ד]נשא ברכה זו פותח בה רחם ה' אלהינו (ז) או נחמנו ה' אלהינו, (ח) וחותם בה בונה ירושלים או מנחם ציון בבנין ירושלים. (ט) ואין לשנות הנוסח משבת לחל דבין בשבת בין בחל אומר (י) נסחא אחת. הגה: [*] ויש אומרים (יא) דאומרים בונה ברחמיו ירושלים, וכן נוהגין (מרדכי סוף ברכות (סי' רז)): ה [ה]בשבת (יב) אומר בה רצה והחליצנו, ובראש חדש ויום טוב וחלו של מועד אומר יעלה ויבא. ואם חל אחד מהם בשבת, אומר רצה והחליצנו (יג) ואחר כך יעלה ויבא, ואינו מזכיר של שבת (יד) ביעלה ויבא, ולא של יום טוב וחלו של מועד וראש חדש (טו) ברצה והחליצנו: ו [ו]טעה (טז) ולא הזכיר של שבת, (יז) * אומר ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם * שנתן שבתות (ג) למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית, ברוך אתה ה' מקדש השבת.

בְּאֵר הֵיטֵב

ג (ג) נוהגים כן. ואין למחות ביד הנוהגים כן. מגן אברהם (סק"ב): ו (ג) למנוחה. ומי שאינו יודע נסח ברכה זו שמזכיר כאן שנתן שבתות למנוחה כו', צריך לחזור

שַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה

ד [בהג"ה] ויש אומרים דאומרים כו'. עין בפעטרת זקנים, ועין בבית יוסף (ד"ה וחותם) שכתב משום דכתיב (זכריה א טז) 'שבתי לירושלים ברחמים' עיין שם:

מִשְׁנָה בְּרוּרָה

שברכה רביעית אינה מן התורה ויבואו לזלזל בה אף שלא במקום בטוח מלאכת בעל הבית, אבל עכשו שגם הפועלים מברכים ארבע ברכות כמו שכתוב בסימן קצ"א (ס"ב) אין לחש לזה, ולפי טעם זה בין כשמברך בזמן ובין כשמברך ביחידי יכול לענות אמן בקול רם, וכמדמה שכך המנהג. (ג) לא יאמר בונה ירושלים אמן בנשימה אחת, רק ימתין קצת אחר תבת ירושלים ואחר כך יאמר אמן כדי שלא יהא משמע שגם האמן מסיום הברכה הוא: ג (ג) שום מלכות אחר. היינו כגון הא דסמיים המחבר לקמיה: (ד) והאומר וכו'. צריך לומר לכן האומר, וכן הוא בטור: (ה) אבינו מלכנו. אלא יאמר אבינו (רועינו) ורעינו]. ואף על גב דאינו אומר ביחד מפש עם מלכות בית דוד, מכל מקום כיון דבחד ברכה הוא לאו ארח ארעא לאדכורי מלכותא דשמיא אצל מלכותא דכשר ודם: (ו) אבל לא ראיתי וכו'. (ג) והאחרונים כתבו טעם לזה, כיון דענין בפני עצמו לגמרי הוא לא קפדינן בזה ואומרים אותה כמו שהיא מסדרת בתפלת שמונה עשרה, לכן אין למחות ביד הנוהגין כן: ד (ז) או נחמנו. היינו נחמנו ה' אלהינו בירושלים עירך ובציון משכן כבודך ובמלכות בית דוד משיחך ובבית הגדול והקדוש וכו': (ח) וחותם בה וכו' או מנחם. מלשון זה משמע שאף אם פתח ברחם מתר לחתם במנחם, ואף שאין החתימה מעין הפתיחה מפש ליתי לן בה דעל כל פנים הענין אחד, (ד) [א]אבל יש מאחרונים שמחמירין בזה וסוברין דצריך להיות מעין הפתיחה מפש: (ט) ואין לשנות וכו'. רצונו לומר דאם אומר בחל רחם יאמר בשבת גם כן רחם. (י) ואף על גב דאסור לתבע צרכיו בשבת, הכא שאני דטפס ברכה כך היא תמיד. (יא) וגם כל הרחמן יכול לומר בשבת אף על פי שאינן מטפס הברכה שתקנו חכמים, שכיון שנהגו הכל לאמרם בכל פעם שמברכין ברכת המזון נעשה להם כטפס ברכה ואין בזה משום שאלת צרכיו בשבת: (י) נסחא אחת. והגר"א כתב כהרי"ף (לה:) [ב]שכחל יאמר רחם נא כמנהגנו ובשבת יאמר נחמנו וכו' ומסיים מנחם וכו', וכן יש עוד (ו) כמה ראשונים שפוסקין כן: (יא) דאומרים בונה ברחמיו וכו'. משום (מ) דכתיב (זכריה א טז) 'שבתי לירושלים ברחמים' וגו', (ט) וגם מאחר שהתחיל בתחלת הברכה ברחם מסיים נמי ברחמים כדי שיהיה החתימה מעין הפתיחה מפש, ומכל מקום לכלי עלמא אין מעכב כלל, ועין במעשה רב (סי' פז): ה (יב) אומר בה. לפי שהזכרה זו וכן יעלה ויבא הם בקשת רחמים, קבעום בברכת בונה ירושלים שהיא גם כן בקשת רחמים ולא בברכת הארץ שהיא הודאה. (י) ואם הזכירם בברכת הארץ לא יצא וצריך לחזור ולהזכיר בבונה ירושלים: (יג) ואחר כך יעלה ויבא. דהא כבר הזכיר שבת ברצה (יד) ולמה יחזור ויזכירנו: (טו) ברצה והחליצנו. דהא תקנו על זה נפח בפני עצמו יעלה ויבא ולמה יכפילנה פעמים: ו (טז) ולא הזכיר של שבת. ואפלו אם ספק לו אם הזכיר או לא, (יב) תלינן דמסתמא בודאי לא הזכיר: (יז) אומר ברוך אתה וכו'. ואם אינו יודע נפח ברכה זו חוזר לראש, ואם יודע התחלה והסיום אף שאינו יודע נפח חוזר.

שַׁעַר הַצִּיּוּן

ברחמים: ה (י) מגן אברהם (סק"ה) ושארי אחרונים, וכן כתוב בהדיא בבעל הלכות גדולות (הלכות ברכות פ"ז) וכמו שכתב באליה רבה (סק"ה): (יא) בית יוסף (ד"ה ואומר): ו (יב) כן מוכח לפי מה שפסק המגן אברהם (סק"ד) והשו"ע (סק"א) והרבה אחרונים לקמן בסימן תכ"ב (ס"א) לענין יעלה ויבוא דלא כהרמ"א שם והוא הדין הכא, ובכרכי לפי מה שמצדד שם בהבית יוסף (ד"ה ודהירושלמי מיירי לענין ברכת המזון וכן הוא הגר"א שם בהחלקה עין שם, אם כן הרי מוכח שם בהירושלמי [פרק שלשה שאכלו הלכה ד'] בהדיא דלענין ברכת המזון דשאבת אפלו ספק חוזר, וכמו שכתב הפרי מגדים בסימן תכ"ב (פש"ד סק"א) דלהכי נקט הירושלמי לגבי ראש חדש בגדר ספק לאשמועינן דלגבי ברכת המזון דשבת אפלו ספק חוזר.

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו"ע הרב (ס"ד) כתב כדעה ראשונה שאע"פ שפתח ברחם וחותם במנחם אין לחוש ולומר שהחתימה אינה מענין הפתיחה, לפי שעיקר החתימה כפתיחתה ממש הכל ברחמים. **ב)** ובשו"ע הרב (ס"ד) כתב: ובין בשבת ובין בחול יש לומר נוסח אחד, ולא כאותם שאומרים בחול בלשון רחמים ובשבת בלשון נחמה לפי שאין מבקשים רחמים ותחנונים בשבת, וטעות הוא בידם שגם נחמנו הוא בקשת רחמים ותחנונים כמו רחם, ואין לחוש שהרי אומרים פרנסנו וכלכלנו ואין חוששין לאיסור שאלת צרכיו לפי שטופס הברכה כך. **ג)** והשו"ע הרב (ס"ח) פסק כהט"ז שאם אינו יודע נוסח ברכה זו צריך לחזור לראש ברכת המזון, כיון שאינו יודע לתקן מה שעיות.

Mishna Brura Menukad © Copyright Oz Vehadar - עוז והדר
Sacred Text - If printed do not throw away, requires genizah